

Araştırma Makalesi

Prekerleşen Meslekler İçerisinde Gazeteciliğin İzdüşümü: Eskişehir'de Yerel Gazeteciler Üzerinde Bir İnceleme

Ece İrem ÖZKAN* ve Aytül Ayşe CENGİZ**

Öz

Bu çalışmanın amacı, preker emeğin, gazeteciler açısından nasıl deneyimlendiği ortaya çıkarmaktır. İşgücü piyasasının esnekleşmesi geçici ve güvencesiz bir çalışan profili ortaya çıkarmıştır. Özellikle basın sektörünün neoliberal politikalar çerçevesinde yaşadığı tekelleşme süreci, yedi tip güvencenin gazetecilik emeği üzerinde incelenmesini ilgi çekici kılmıştır. Standing'in (2015) prekaryaya dair incelediği güvenceler sırası ile emek piyasası güvenliği, istihdam güvenliği, iş güvenliği, çalışma güvenliği, vasıfların yeniden üretiminin güvenliği, gelir güvenliği ve temsil güvenliğidir. Bu çalışmada Eskişehir'de görüşme yapılan yerel gazetecilerin gözünden bu yedi tip güvenceye dair fikirleri betimlenmiştir. Sonuç olarak görüşme yapılan gazeteciler kendilerini yeni bir sınıf olarak prekaryaya dahil hissetmek yerine güvencesizleşen ve giderek ürettiğine yabancılaşan ve prekerleşmekte olan bir işgücü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: emeğin güvencesizleşmesi, prekerleşme, esneklik, gazetecilik

The Projection of Journalism among the Precariat Jobs: A Study on Local Journalist in Eskisehir

Abstract

The aim of this study is to explore how precarious labor has been experienced by journalists. The flexibilization of labor market leads to precarious employee profile. Especially, under the circumstances of neoliberal policies, press sector faces with monopolization process, which provides a concern to examine the seven forms of security in journalistic labor. According to Standing (2015), the securities related to precarious labor are respectively labor market security,

---

Makale gönderim tarihi: 20.02.2019 Makale kabul tarihi: 22.04.2019

* Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü, Yüksek Lisans Mezunlu

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü, aacengiz@anadolu.edu.tr

employment security, job security, work security, skill reproduction security, income security, representation security. In this research, the opinions of local journalists in Eskişehir about the seven type of security have described. As a result, journalists do not feel inclined to precariat as a new class, but rather they are confronted as a precarious and increasingly alienated and precarized labor force.

Keywords: precarization of labor, precarity, flexibility, journalism

Giriş

Küreselleşme ile birlikte hayatımızın her alanında yaşanan değişimler işgücü piyasasını derinden etkilemiştir. Üretimin esnekleşmesi beraberinde birçok toplumsal değişim getirmiş ve bu değişimler sınıf ilişkileri bağlamında ortaya prekarya adı verilen yeni bir kavramın doğmasına neden olmuştur. Bu yeni kavram, toplumsal gerçekliğin çarpıcı bir yanını tanımlayan, esnek, güvencesiz, kurlsız, geçici bir işgücü profilini yansıtan prekarya kavramıdır. Standing (2015)'in 'küreselleşmenin çocuğu' olarak tanımladığı prekarya kavramı, bu çalışmanın yola çıkış noktasını oluşturmuştur. Prekaryanın yeni bir sınıf olup olmadığı sorunsalı, toplumsal sınıf alanında birçok tartışmaya neden olmaktadır. 2000'li yıllara gelindiğinde küreselleşme karşıtı olarak nitelendirilebileceğimiz ve toplumun birçok çeşitli kesiminden özellikle sınıfsal konumuna dair bir fikri olmayan insanların katılımıyla gerçekleşen protesto gösterileri büyük bir önem taşımaktadır. Artık insanlar dünyanın birçok yerinde esnekleşme adı altında her türlü dayatmaya karşı çıkmaktadırlar. Böylelikle küreselleşme ve beraberinde gelişen esnek ve güvencesiz emek prekarya kavramının kapsamını genişletmekte ve göz önüne çıkmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada da prekarya yeni bir sınıf olarak tanımlanmaktan ziyade, küreselleşme ile birlikte emek piyasalarının giderek esnekleştirildiği ve siyasal mekanizmalar ile sermayenin en büyük güç odağı haline geldiği noktada, gazetecilerin prekerleşme ve deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Prekarya, küreselleşmenin emek piyasalarını giderek esnek hale getirmesi ile birlikte her geçen gün büyümekte olan ve geleceğe dair kaygıları olan kesimi ifade eden bir kavramdır. Bu bakımdan kavram, güvencesiz ve esnek emek biçimlerini gözler önüne sermek ve incelemek açısından elverişli bir tartışma alanı açmaktadır. Kol gücünden ziyade zihin gücünün üretim sürecine dahil olması, hizmet sektörünün giderek artan payının bir sonucudur. Bir beyaz yakalı olan ve fikir işçisi olarak da nitelenebileceğimiz gazeteciler özellikle medya sektörünün değişen yapısı altında prekerleşme açısından incelenmeye uygun bir meslek grubudur.

Gazeteciler, neoliberal politikalar ile emeğin prekerleşmesi deneyimini yoğun bir şekilde yaşayan bir meslek grubudur. Gazetecileri kırılğan konuma taşıyan en önemli itici güçlerden biri ise Türkiye'de medya yapısının değişmesi yani tekelleşmesidir. Çalışmanın esas amacı ise Standing (2015)'in ortaya koymuş ol-

duğu prekaryaya dair yedi tip güvencesizliğin, gazetecilik mesleğindeki yansımalarının boyutlarının keşfedilmesidir. Bu güvenceler, emek piyasası güvenliği, istihdam güvenliği, iş güvenliği, çalışma güvenliği, vasıfların yeniden üretiminin güvenliği, gelir güvenliği, temsil güvenliğidir. Çalışmanın ileriki kısmında bu güvence tipleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Prekaryanın sınıf kavramı içerisindeki yeri

Günümüzde sınıf kavramının farklı açılardan incelenmesi zorunlu hale gelmiştir. Örneğin siyasal açıdan, klasik anlamdaki sol ve sağ taraf eski katılığını yitirmiştir. Farklı toplumsal temeller çerçevesinde geleneksel mavi yakalılara dayalı sol yerine giderek toplumsal sorunları vurgulayan yeni sol yaklaşımlar gözlemlenmektedir. Ekonomik bağlamda yaşanan büyümeler de hiyerarşiyi zayıflatmış ve bireycilik düşüncesi giderek yaygınlaşmıştır. Merkezi planlama konusunda zorluk yaşayan büyük işletmeler (özellikle hizmet sektörü) artık daha az çalışan ile işleri yürütmektedirler. Günümüzde işletmeler, eskisi gibi rutin işlerde çalışan nitelikli olmayan işgücü ve onları kontrol eden katı hiyerarşik yapılanmaya sahip güçlü yönetimler içermemektedir. Piramit şeklinde görmeye alıştığımız sınıf yapısı artık değişmektedir (Clark ve Lipset 2007: 76-81).

Sınıf kavramı genel hatları ile toplumsal ve iktisadi ilişkiler dahilinde incelenmesi gereken bir kavramdır. Marksist yaklaşıma göre artık değer üretimi ve sömürü sınıfsal yapılaşmanın ve kapitalizmin kalbidir ve bu nedenle günümüzde enformasyon çağı olarak adlandırdığımız dönemde artık değer üretenlerin kim olduğu sorusu çok önemlidir.

Enformasyonel kapitalizm ile birlikte artık bilgi üretken bir güç haline gelmiştir ve bilginin üretim süreci toplumsal ve ortaklaşa bir süreç halini almıştır. Hardt ve Negri (2015)'nin çokluk olarak nitelendirdiği sınıf kavrayışı, endüstriyel işçiler gibi sömürülen bir sınıfı içermektedir. Bu sınıf ise ücretli emek işçileri, kendi hesabına çalışanlar, ev işçileri, işsizler, göçmenler, emekliler, öğrenciler ve prekaryadan oluşmaktadır (Fuchs, 2011: 162-166).

Sonuç olarak sınıf kavramı sosyal bilimlerde üzerine oldukça tartışılmış ve halen tartışılmaya devam eden bir kavramdır. Üretim ilişkilerinin yapısı, ekonomik dengeler değiştikçe sınıf analizleri de çeşitlenmektedir. Sınıf kavramı, Marksist açıdan ele alınca üretim araçlarının sahipliği temelinde şekillenirken, Weberyan yaklaşıma göre sınıf, piyasa konumu ile yani eğitim, gelir, satın alma gücü gibi sosyo ekonomik değişkenler ile ele alınmaktadır. Wright ise sömürü ile güç ilişkileri yaklaşımlarını birleştirerek ortaya daha karmaşık bir sınıf tablosu çıkarmıştır. 1970'lerden itibaren hızla gelişen ve genişleyen hizmet sektörü ile beraber ortaya çıkan küçük burjuvazi, yeni orta sınıf, idari sınıf, beyaz yakalılar, altın yakalılar, prekarya, kongitarya gibi birçok kavram ortaya çıkmıştır ve bu kesimleri sınıfsal bir yapı içerisinde analiz edebilmek oldukça güç ve karmaşık hale gelmiştir.

Çağdaş sınıf analizlerinin problemi, ortaya çıkan yeni sınıfların sınırlarının çizilmesinin zorluğu ve homojen bir yapıya sahip olmamasıdır. Sınıf ideolojilerinin ve kimliklerinin, örgütlenmelerin değerlerini kaybetmesi klasik anlamda sınıf ayrımlarının belirsizleşmesine neden olmuştur. Guy Standing (2015)'in ortaya koyduğu prekarya kavramı, toplumun tabakalaşması sonucu neredeyse herkesin güvencesiz ve belirsiz bir sosyo ekonomik yapı içerisinde yaşamasını ifade eden bir kavram olarak ele alındığından bu çalışmada beyaz yakalılar ya da genel anlamı ile hizmet sektöründe çalışan ve kafa emeği ile üretime dahil olanlar prekarya kavramı altında incelenmiştir.

Farklı bir sosyo ekonomik grup olarak tanımlanan prekarya kavramı, 'precarious' sıfatı ile 'proletariat' kelimesinin birleşmesinden oluşmaktadır. Precaria kelimesinin anlamı istikrarsız, belirsiz, güvenilmez ve tutarsız olmakla beraber proleteriat kelimesi ise işçi sınıfı anlamına gelmektedir. Küreselleşmenin ve eşitsizliklerin giderek artması, emek piyasalarının esnekleşmesi ile sınıf kavramı yok olmamış, bunun yerine parçalı bir küresel sınıf kavramı ortaya çıkmıştır. Bu terimi ilk kez 1980'li yıllarda Fransız sosyologlar, geçici ve mevsimlik işçileri tanımlamak için kullanmışlardır. Aynı zamanda prekarya, İtalya'da geçici işlerde düşük gelirle çalışmanın yanı sıra güvencesiz bir varoluşu temsil eden bir hayat tarzı anlamına gelmektedir. Bu nedenle prekaryanın temelinde geçici ve güvencesiz çalışma yatmaktadır.

Prekaryanın yeni bir sınıf olduğunu dile getirmek, sınıf yaklaşımları üzerindeki tartışmalara bir yenisini daha eklemek demektir. Prekaryayı sadece güvencesiz, geçici ve esnek bir istihdam biçimi olarak gören yaklaşımların yanında 21. yy. proletaryası olarak gören anlayışlar da mevcuttur. Aynı zamanda prekarya, toplumun uç kısmında geleceklelerinden emin olmadan yaşayan insanların oluşturduğu bir topluluk olarak tanımlanmaktadır (Chomsky, 2013: 13). Bir diğer tanıma göre ise prekarya, toplumsal sorunlarla boğuşan, dışlanmış insanların yeni örgütlenme biçimidir (Fraser, 2007: 231).

Bu çalışma kapsamında ele alınan prekarya kavramı ise Guy Standing (2015)'in kavrama ilişkin görüşlerini temel almakla birlikte güvencesiz çalışma koşulları altında çalışanları kapsamaktadır. Standing'in prekarya kavramının özelliği, sadece düşük ücret ya da gelir düzeyine sahip çalışanları değil aynı zamanda çevresinden destek göremeyen ya da gelecek güvencesi için özel birikimi olmayan çalışanları da kavrama dahil etmesidir. Tüm bunların dışında prekarya, geleceği olmayan işlerde çalışmakta ve iş temelli kimlikten, meslek cemaatlerinden, etik kurallar ve normlardan ve dayanışma duygularından yoksundur (Standing, 2015: 29). Bir diğer ifadeyle prekarya kavramı, içerisinde güvencenin, dayanışmanın olmadığı, belirsizlik, geçicilik, yabancılaşma barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prekaryanın dışında 'prekaryalaşma' ya da 'prekerleşme' olarak anılan bir olgu daha söz konusudur, bu durum da 19. yy'da işçilerin proleterleşmesine neden olan güçleri tarif eden proleterleşmeye benzetilmektedir. Prekaryalaşan grup,

kendisini güvencesiz bir yaşama sürükleyen baskılara maruz kalmakta, kimlik ve gelişme hislerinden yoksun kalmaktadırlar (Standing, 2015: 36). Prekaryaya kavramı birtakım eleştiriler de almaktadır. Prekaryanın bir sınıf olup olmadığını tartışılır çünkü prekaryanın proletarya gibi istikrarlı, sabit saatli, çeşitli yükselme seçenekleri mevcut ve sendikalaşabilen bir sınıf olmadığını da düşünülmektedir. Güvencesizlik gibi olguların kapitalist üretim biçiminin yoksullaştırma ve yedek işçi ordusu yaratma sürecinin bir sonucu olduğu ve yeni bir sınıf türetmek için yeterli bir argüman olmadığı görüşü de eleştirilerden biridir. Aynı zamanda kapitalizm dahilindeki krizlere ve Fordizm sonrası esnek üretim tekniklerinden kaynaklı işsiz ve güvencesiz işçilerin sayısı artmıştır fakat bu durum sınıf ilişkileri açısından yeni bir durum oluşturmamaktadır. Prekaryaya, lümpen proletarya, enformel sektör ya da işsizler gibi toplumun güvencesiz kesimi kapitalizm için sürekli var olan kavramlardır (Yurtsever, 2016: 101-102). Aynı zamanda prekaryanın doğuşunda en önemli faktör olan güvencesizlik kavramından yola çıkarsak, prekaryanın proletaryadan ayrı bir sınıf olduğunu ileri sürmek prekaryanın maruz kaldığı güvencesizlikten proletaryanın etkilenmediği sonucu çıkmaktadır ki bu doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Bu nedenle prekaryaya adı verilen yeni ve tehlikeli sınıf aslında güvencesizliğin yeni bir biçimini gözler önüne seren ve sayıları gittikçe artan çalışanlardan oluşan bir kesimi ifade etmektedir.

Prekerleşen emek: Gazetecilik

Neoliberalizmin yaratmış olduğu güvencesiz emek, prekaryanın ortaya çıkma koşullarını yaratırken hayatımızın her alanına egemen olmaya başlayan esneklik kavramı dahilinde güvencesizlik ve belirsizlik ile kuşatılmış bir toplum olan prekaryaya ve prekerleşen emek kavramları öne çıkmıştır (Vatansever, 2013: 2). Özellikle esnek çalışma biçimleri denildiğinde akla gelen mesleklerden biri gazeteciliktir. Gazeteciler, başta fikir işçisi olmalarıyla gerek bir kurumda gerek bağımsız olarak çalışabilme imkanlarıyla kimi zaman sahada kimi zaman plazada çalışan ve özellikle medya sektörünün tekelleşmesi ardından sömürülen bir kesimi oluşturmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte kitle iletişim araçları da tekelleşmiştir. Türkiye'de de 90'lı yıllara gelindiğinde medyanın yapısında değişiklikler olmuştur. Medya giderek siyasal ve ideolojik bir güç olarak kullanılmak adına başka sektörlerde faaliyet gösteren kuruluşların ilgi alanına girmiştir ve gazeteci patronların yerini iş adamı patronlar almaya başlamıştır (Sabuncuoğlu, 2016: 591). 1980'li yıllardan itibaren başlayan dışa açılma süreci neticesinde her sektör kendi içerisinde yenilenme sürecine girmiştir. Yaşanan bu değişimler, o zamana kadar gazeteci kökenli medya sahipliğinin yerini sermaye sahiplerine bırakmasına neden olmuştur. Bu süreç içerisinde medya patronlar tarafından yönetilen yani sermayenin egemen olduğu bir sektör haline gelmiştir (Bulunmaz, 2011: 237-238).

1990'lı yıllardan sonra özel televizyonların yayın hayatına başlaması ve devlet tekelinin kalkması ile birlikte sermayelerin medya sektörüne yönelmesi, medya sektörünü yeniden yapılandırmıştır (Kaya, 1999: 633). Braverman (1974)'a göre iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte emek süreci tasarlanma ve uygulanma bakımından ikiye ayrılmıştır ve sermaye, üretim sürecinin tasarlanmasını ele geçirmiştir (Braverman, 1974: 35). Gazeteciler basından medyaya geçiş olarak tanımlanan, plazalara taşınan çalışma ortamlarının ve holding sahibi patronlarının karşısında üretim sürecinde aktif olarak yer alamamaktadırlar.

Gazetecilik mesleği, 1990'lı yıllara kadar Basın İş Kanunu'nu ve sendikal anlamda örgütlenme bakımından iyi koşullar altında çalışmakta iken, 2000'li yıllardan itibaren işsizlik, kayıt dışı istihdam gibi birçok sorunla karşılaşılacak bir meslek haline gelmiştir. Bu sorunları oluşmasının sebebi ise basın sektörünün holdingleşmesi, düşük karlara rağmen büyük sermayelerin basın sektörünü üretim yapılan bir sanayi tesisine dönüştürmesidir (FES, 1998:6-13'den aktaran Öztürk, 2017: 96). Bu nedenle gazetecilik ve medya sektörü sendikal örgütlenmenin engellenmediği ve çalışma koşullarının düzensizleştiği, işsizliğin ve emek sömürüsünün arttığı bir alan haline gelmiştir (Seçkin, 2010: 62).

2002 yılından itibaren medya sektörü ülkemizde reklam gelirlerindeki artış ve teknolojinin hızlı ilerlemesi ile cazip bir sektör haline gelmiştir bu nedenle medyanın reklam harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Ekonominin iyi olduğu dönemlerde işletmeler reklam giderlerini arttırmakta ve bu artış da medya üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Bundan dolayı medya sektörü ekonomik krizlerden en çok etkilenen sektör haline gelmiştir (Sözeri ve Güney, 2011: 39).

Bugünün basın ilişkilerinde siyasi ve ekonomik çıkarlar için daha da güçlü olma arzusu ile var olan sahiplik yapısı hakimdir. Gazetecilikten gelmeyen fakat sektöre hakim olmuş sermaye birikimi, bu yapının baş aktörüdür. Bunun sonucunda mesleki dayanışma duygusu olmayan, ideallerinden uzak, toplumsal sorumluluk duygusu taşımayan gazetecilik tipi türemiştir (Yılmaz, 2015: 194).

Türkiye'deki medya sektörüne hakim olan gruplar iş adamları olmuş ve özel televizyonların, radyo, gazete ve dergilerin idaresini üstlenmişlerdir. Hatta ülkemizde yazılı basının siyasi çevrelerce kabul görülmek ve güç kazanmak adına karlı bir iş mecrası olarak gören anlayışın basın sektöründe egemen olması sebebiyle birçok yayın organının kapanması, gazetecilerin sürekli olarak işsizlik tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Üzerinde siyasi baskıyı hissedilen patronlar doğal olarak gazetecilerin ne yapması ve yapmaması gerektiğini söylemekle yükümlüdürler ve bu durum da gazetecilerin mesleki itibarlarının zedelenmesine neden olmaktadır (Yılmaz, 2015: 194-195).

Yılmaz'a göre (2015) Türk medyası gazeteciler yerine teknolojiye yatırım yapmış ve bu başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Bu başarısızlığın sebeplerinden biri de gazetecilik mesleğinin gazeteciler tarafından değil de farklı mesleklerden in-

sanların daha çok popülerite kazanmak adına icra etmeleridir. Yazar bu sorunu Sennet (2008)'in 'Ucuz adamlar pahalı makinelere ihtiyaç duyar' sözü ile özetlemiştir. Medya sektörünün birçok alanda iş sahibi olan kişilerce tekelleştirilmesi medyanın özgürlüğünü, doğru bilgileri aktarmasını kısıtlayıcı bir etkidir (Yılmaz, 2015: 196).

Ayrıca tekelleşen bir medya sektöründe çalışanların sendikasılaştırılması söz konusudur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın istatistiklerine göre 1994 yılında basın yayın ve gazetecilik sektöründe yüzde 64,37 olan sendikalaşma oranı 2000 yılında yüzde 39,17'ye düşmüştür (Uçak, 2011: 393). 2016 yılına gelindiğinde ise basın yayın ve gazetecilik sektöründe sendikalaşma oranı yüzde 6.5'e düşmüştür (ÇSGB, 2016). 2018 yılı itibarıyla ise bu oran yüzde 6,8'dir (ÇSGB, 2018).

Bir diğer yandan ekonomi ve teknoloji alanlarında yaşanan değişimler yalnızca yeni istihdam modellerini ya da işin düzenlenmesi amacıyla esnekleşme kavramını ortaya çıkarmamıştır. Bunun yanı sıra yaşanan değişimler, çalışma koşulları, işin niteliği gibi konuları da etkilemiştir. Rekabet unsuru ise hizmet sektöründe emeğin değersiz kılınmasına neden olmuştur. Gazetecilik mesleği de emeğin değersizleştiği koşullardan nasibini almıştır (Yel, 2014: 52). Frey ve Osborne (2013) yaptıkları çalışmada önümüzdeki elli yıl içerisinde işlerin yüzde 47'sinin bilgisayarlar tarafından gerçekleştirilme ihtimalinden bahsetmektedir. Söz konusu çalışmada özellikle lojistik, satış, büro kayıtları, makine ile ilgili işler, madencilik, inşaat gibi üretimde rutinliğin yoğun olduğu işlerin bilgisayarlar tarafından gerçekleştirilme olasılığının oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir. Kısaca söylemek gerekirse düşük vasıflı ve düşük ücretli mesleklerde bilgisayarlaşma oldukça yaygındır. Ayrıca Frey ve Osborne (2013) çalışmasında meslek için gereken eğitim düzeyi ve ortalama ücretin artması ile işin bilgisayarlar tarafından yapılma ihtimalinin arasında bir ters orantı olduğunu öne sürmüştür (Frey ve Osborne, 2013: 45). Gazetecilerin birer fikir işçisi olduğundan yola çıkılarak gazetecilik mesleğinin Frey ve Osborne'un çalışmasında düşük riskli meslek grubuna dahil olduğu söylenebilir. Ancak teknik gazeteciliğin ileriki yıllarda rutin bir üretim sürecine dönüşebileceği ve gazeteciliğin önceden belirlenen belirli haberlerin bir şablonundan geçerek halka ulaştırılması şeklinde yürütülen bir meslek haline geleceği öngörülebilmektedir. Günümüz medya sektöründe gazetecilerin giderek tek elde toplanan kuruluşlarda çalışmak zorunda olduğu göz önünde bulundurulduğunda yaratıcılıkları, fikirleri, bilgi ve deneyimlerini kullanma oranları haber üretim sürecinde giderek azalmaktadır.

Standing (2015)'in prekarya kavramı kapsamında gazetecilik mesleğinin prekerleşmesini incelediğimizde, gazetecilerin prekaryaya özellikle yedi tip güvenceden büyük oranda yoksun olduğunu görmekteyiz. Türkiye'de medyada çalışanlarının büyük bölümü 5953 Sayılı Basın İş Kanunu dışındaki sözleşmeler ile ve basın kartı olmadan mesleklerini sürdürmektedir. Ayrıca stajyerlik sürelerinin uzun olması da ücretsiz ve güvencesiz çalışmanın bir parçasıdır. Medya

sektöründe öne çıkan ve daha popüler hale gelebilen muhabir ve gazetecilerin iş güvenliğine sahip olduğu, diğer çalışanların ise statü ve gelir açısından yüksek-selebilmeye şanslarının olmadığı öne sürülmektedir. Türkiye’de basın sektöründe çalışma saatleri ve koşulları düzensizdir ve Basın İş Kanunu’na göre istihdam edilen muhabir ve gazeteci sayısı az olduğundan iş kazalarına karşı çalışanlar güvence altında değildir (Keten, 2015: 234-237).

Birden fazla yayın organının tek bir holding bünyesinde bir ya da iki yazı işleri ile çıkması basın sektöründe havuz problemi olarak adlandırılmaktadır ve bu durum gazetecileri doğrudan etkilemektedir. Bu uygulama ile işverenler az sayıda personel çalıştırmakta ve ek ödeme yapmamaktadırlar. Kadrolar daralırken işini kaybetme korkusu yaşayan gazeteciler daha yüksek tempoda ve baskı altında çalışmaktadır (Öztürk, 2017:100-101).

Haber medyası çalışanları, pazarlık gücü zayıf, iş güvencesinden yoksun ve yeni teknolojilere uyum sağlayabilme becerilerini ve niteliklerini sürekli geliştirmek adına rekabetçi bir ortamda sürekli kendilerini bir baskı altında hisseden çalışanlardan oluşmaktadır. Ayrıca işverenlerinin siyasi ve ekonomik çıkarlarının öneminin, mesleki anlamda etik ilkeler yanında önemsizleşmesi, fikri bağımsızlık haklarından yoksun kalmalarına neden olmaktadır ve durum da gazeteci emeğinin prekerleşmesi demektir (Çığ ve Çığ, 2015: 208-209).

Özellikle son dönemde oldukça göz önünde olan medyanın bağımsızlığı, tarafsızlığı gibi konular da gazetecilik mesleğini yürütenlerin işgücü piyasasındaki preker konumunu hakkında bilgi vermektedir. Siyasi gündem dahilinde gazetelerin kapatılması, gazetecilerin tutuklanması ve basın özgürlüğünün giderek azalması da gazetecilik mesleğinin preker yanını vurgulamaktadır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Yönetim Kurulu 2016 basın raporuna göre 780 gazetecinin basın kartı iptal edilirken, 839 gazeteci hakim karşısına çıkmıştır. Yine TGC’nin Mayıs 2017 raporuna göre işsiz gazeteci sayısı 7 bini bulmaktadır. 2018 Nisan ayı itibarıyla Türkiye’de 148 gazeteci ve medya çalışanı cezaevinde bulunmaktadır.

Aynı zamanda gazetecilik sektöründe yaşanan işsizlik sorunu da ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Gazeteciler, muhabirler ve iletişim fakültelerinin öğrencileri, post endüstriyel süreç içerisinde emeğin prekarize edildiği bir evreden geçmektedirler. Türkiye İstatistik Kurumu’nun Yüksekokul ve fakülte mezunlarının en son mezun oldukları alana göre işgücü durumuna ait istatistiklerine göre gazetecilik ve enformasyon alanlarından mezun olanların işsizlik oranları Tablo.1’de verilmiştir.

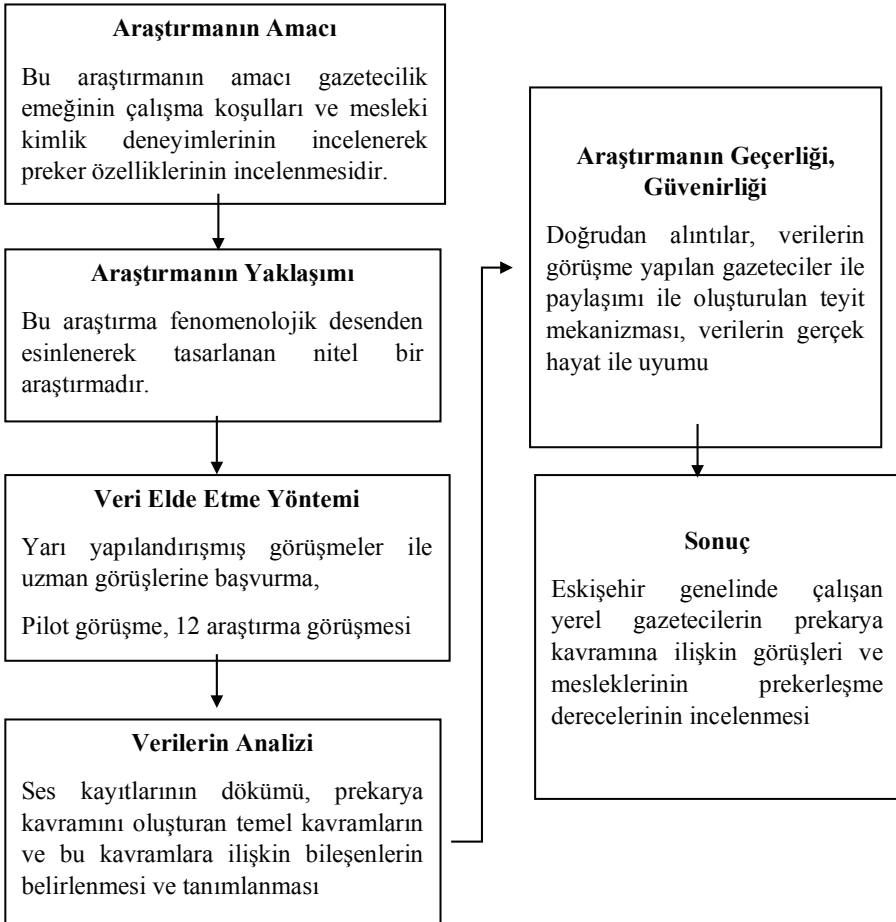
Tablo 1. Yıllara Göre Gazetecilik ve Enformasyon Mezunlarının İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik Oran (%)
2013	13.2
2014	29.2
2015	17.4
2016	19.2
2017	19.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri

Yöntem

Bu araştırma fenomenolojik desenden esinlenerek tasarlanmış bir nitel araştırmaya dayanmaktadır. Aşağıda bu araştırma için tasarlanan araştırma süreci görülmektedir.

Şubat 2017 tarihinde iki gazeteci ile bir pilot görüşme yapılmıştır. Ardından gazetecilik ve prekerleşme konularında deneyim sahibi olan Doç. Dr. Sarphan Uzunoğlu'ndan randevu alınarak 13 Nisan 2017'de İstanbul'da görüşülmüştür. Kendisinden alınan bilgiler çerçevesinde araştırma sorularına son şekli verilmiştir.

Araştırmaya Eskişehir'de Es Grup bünyesinde yer alan Anadolu Gazetesi, Yeni-gün Gazetesi ile Milli İrade, Sakarya, 2 Eylül ve İstikbal Gazetesi ile esgundem26 isimli internet gazetesi dahil edilmiştir. Çalışmada araştırma amacına daha etkin ulaşabilmek için internet gazeteciliğini temsil eden bir katılımcının yer almasına özellikle dikkat edilmiştir. Araştırma, Eskişehir ilinde faaliyet gösteren gazete kuruluşlarında çalışan on iki gazeteci ile yarı yapılandırılmış, görüşme tekniği ile yapılan görüşmeleri kapsamaktadır. Aşağıda Tablo 2'de araştırmaya katılan gazetecilerin bazı demografik özellikleri görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Tecrübe	Unvan	Lisans Alanı
K1	Erkek	55	30 yıl	Yazı İşleri Müdürü	Gazetecilik
K2	Erkek	45	15 yıl	Yazı İşleri Müdürü	Gazetecilik
K3	Erkek	42	10 yıl	Yazı İşleri Müdürü	İktisat ve Sosyoloji
K4	Erkek	29	2 Yıl	Editör	Jeoloji Mühendisliği
K5	Erkek	35	17 Yıl	Haber Müdürü	İşletme
K6	Erkek	28	6 Yıl	Muhabir	Gazetecilik
K7	Erkek	22	4 Yıl	Yazı İşleri Müdürü	Basın Yayın
K8	Erkek	55	32 Yıl	Yazı İşleri Müdürü	İktisat
K9	Kadın	29	6 Yıl	Muhabir	Radyo TV
K10	Kadın	24	8 Ay	Editör	Gazetecilik
K11	Erkek	36	11 Yıl	Haber Müdürü	Basın Yayın
K12	Kadın	29	6 Yıl	Muhabir	İletişim

Görüşmeler, gazetecilerden randevu alınarak 25-30 Nisan 2017 tarihleri arasında çalıştıkları kurumlarda yürütülmüştür. Görüşmelerde not tutmanın yetersiz kalabileceği ihtimaline karşın görüşmecilerle yapılan tüm görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayda alınmıştır. Her bir katılımcıdan ses kayıt cihazı kullanımı için sözlü izin alınmıştır. Yapılan görüşmeler bilgisayar ortamına aktarılarak etkili bir analiz yapılabilmesi için tekrar tekrar dinlenerek yazıya dökülmüştür. Toplam 48 sayfalık (12 punto, Times New Roman, bir buçuk satır aralığı ile oluşturulmuş) bir döküm elde edilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Gazeteciler ile yapılan görüşmeler neticesinde alınan cevaplar doğrultusunda istihdam güvenliği, iş güvenliği, çalışma güvenliği, vasıfların yeniden üretiminin güvenliği, gelir ve temsil güvenliği, mesleki dayanışma ve iş bölümü, yayın kuruluşlarının dijitalleşmesinin istihdama olan etkisi, mesleği bırakma isteği şeklinde özetlenen başlıklar altında temalar oluşturulmuş ve alınan görüşler bu temalara göre incelenmiştir.

İstihdam güvenliğine yönelik bulgular

Guy Standing (2015)’in ortaya koymuş olduğu istihdam güvenliği kavramı, çalışanların keyfi işten çıkarılmalarına karşı korunmaları, işe alım ve işten çıkarılmalar konusundaki düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu düzenlemeler kimi zaman yasal kimi zaman kurumsal düzenlemeleri ifade etmektedir. Basın sektörünün tekelleşme ile birlikte kapitalist üretim sürecine dahil olması, sektörde sendikaların ve devlet denetiminin gücünün azalmasına neden olmuştur. Bu süreç ile birlikte gazeteciler özellikle geleceklere açısından oldukça kaygılı çalışanlar haline gelmiştir. Değişen yapısı ile gazetecilik emeği, oldukça kırılgan bir hale gelmiştir ve artık gazeteciler, ertesi gün işsiz kalabileceklerinin ihtimalinin olduğu gerçeğini kabullenmiş durumdadırlar.

Aşağıdaki tabloda görüşme yapılan gazetecilerden elde edilen veriler ile istihdam güvenliği kavramı ile ilgili oluşturulan temalar yer almaktadır.

Tablo 3. İstihdam Güvenliği Kavramı İle İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	Katılımcılar	Genel Yorumlar
İşini Kaybetme Korkusu	K1, K3, K9	İstifa etmek zorunda kalmak ya da iş akdinin sonlandırılması ve meslekten uzaklaştırılma kaygısı
Yasal Düzenlemeler	K6, K7, K10	Gözümlenen alınan gazetecilerin işten çıkarılması, yargı güvencesinin olmaması

İstihdam güvenliğinin, özellikle basın sektörünün holdingler aracılığı ile tek elde toplanmasının ardından keyfi işten çıkarmalar ile tehlike altında olduğunu düşünen bir katılımcı (K1)'nın görüşleri şu şekildedir:

Şimdi mesela büyük holdingler diyor ki, zaman zaman oluyor işte, ten-kisat diyorlar mesela, bin kişi işten çıktı diyorlar. Ben düşünüyorum, o kurumda gazete ve birkaç televizyon var, bin kişiyi nasıl bulmuşlar. Tabi işten çıkarma yöntemleri de kötü, işte sabahleyin işe gidiyorlar, işte kart sistemleri var, kartı okutacaklar, okumuyor, o anlıyor ki o zaman ben işten atılmışım (K1).

Katılımcılardan (K3 ve K9) ise istihdam güvenliğini her an işsiz kalma ihtimal-leri ile değerlendirmiş ve işsiz kaldığı takdirde iş bulmanın zorluklarını şu söz-lerle ifade etmişlerdir:

İstihdam güvenliğimin olduğuna ben inanmıyorum gazeteci olarak. Bizim meslekte her an her şekilde kendinizi dış kapıda bulma ihti-maliniz çok yüksek. Mutlaka bir direnç mekanizması işler. Dengeler devreye girer, şu olur, bu olur, ama bu bir istihdam güvenliğinizin ol-madığı anlamına gelir (K3).

Ne yazık ki evet. Son derece güvencesiz bir ortama doğru ilerliyoruz. Sadece basın sektörü olarak değil bu devirde hangi sektörde olursa olsun işini kaybeden herkes iş bulmakta oldukça zorlanıyor (K9).

Katılımcılardan (K6) da yasalar çerçevesinde koruma altına alınmış istihdam güvencesinden yoksun olduğunu belirtmiş ve şu şekilde cevap vermiştir:

Özel sektörün hangi alanında hangi statüsünde olursanız olun istih-dam güvenceniz yoktur. Çünkü yasalar işçiyi asla korumaz. Bizim is-tihdam değil yargı güvencesine ihtiyacımız var (K6).

İstihdam güvenliğinin eskiye oranla giderek daha da önemsiz hale geldiğini düşünen ve gazetecilerin yasal haklarının artık pek önemsenmediğini düşünen katılımcı (K7)'nin görüşleri ise şu şekildedir:

Şöyle ki, eskiden çok daha fazla haklar varmış gazetecilikte, bu haklar kayboldu. Sarı basın kartının da artık pek bir getirisi yok, eskiden o sarı basın kartını aldığımızda uçakta dahil yüzde elli indirim yapı-lıyormuş, şu an sadece erken emeklilik yararı var, bir de ekstradan müzelere bedava giriyorsun yani. Bir de resmen gazeteci olarak tanı-yorlar seni (K7).

Katılımcılardan (K10), işsiz kalma korkusunun yerelden çok ülke genelinde hissedildiğini ve yasal düzenlemelerin istihdam güvenliğini tehlikeye attığı şek-lindeki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Kendimi yerelde güvende hissediyorum; şu an için özellikle işten atılma korkusu şeklinde çok fazla bir güvensizlik hissetmiyorum. Ancak ulusalda böyle bir değerlendirme yaparsam riskler en fazla bu sektörde var diyebilirim. 1 Ocak tarihinde basındaki düzenlemeler değişti ve bir gazeteci gözaltına alındığında hakkında dava açıldığı an işten çıkarılmak zorunda. Gazeteci işten çıkarılmazsa beş iş günü içinde gazete kapatılıyor. Herkes hakkında dava açılabilir, bu suçlu olduğumu göstermez. Ama yeni düzenleme bu şekilde dava açıldığı an işten çıkmak zorundasınız. (K10).

Gazeteciler, çalışma hayatları boyunca her an işsiz kalabilecekleri ihtimali ile karşı karşıya kalmakla birlikte bu durumun nedeninin gerekli yasal düzenlemelerin eksikliği olduğunu vurgulamışlardır.

İş güvenliğine yönelik bulgular

Katılımcılara yöneltilen 'İş güvenliğinizin olduğunu düşünüyor musunuz?' sorusu kapsamında bahsi geçen iş güvenliği kavramı, Standing (2015)'in belirlediği yedi tip güvence kapsamındaki iş güvenliğidir. Bu anlamda iş güvenliği, istihdam içerisinde belirli bir mevki elde edebilme fırsatı, çalışanların vasıflarının geçersizleşmesinin engellenmesi, statü ve gelir anlamında dikey hareketliliğin sağlanmasına yönelik fırsatları içermektedir. Katılımcılara soru sorulurken kavram derinlemesine anlatılmıştır ve cevaplar bu doğrultuda alınmıştır.

Tablo 4. İş Güvenliği Kavramı ile İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	Katılımcılar	Genel Görüşler
Vasıfların geçersizleşmesi	K3, K7, K11	Yorum yapamaz hale gelme, basın sektörünün tek bir elde toplanması
Dikey hareketlilik	K7, K11, K12	Gerek yasaların gerek sektör şartlarının gerekse hiyerarşik yapılanmanın iş güvenliğine engel olması

İş güvenliğinin olmadığını düşünen bir katılımcı (K3) istihdamda belirli bir mevki elde etmenin zorluğundan ve gazetecilik vasıflarının giderek geçersizleşmesini şu şekilde ifade etmiştir:

Kesinlikle zannetmiyorum yok. Bizim gazetecilikte iş güvenliği yoktur. İşsiz kaldığımda yeniden iş bulmam koşullara bağlı, atıyorum şimdi sunulan teklif, talep, hani bizim başvurumuz. İş bulabileceğimi düşünüyorum, ama bu ülkenin konumu, durumu ile ve kafamdaki ile alakalı bir şey. Yani ben, 'tamam siz ne dersiniz o işi yapacağım' da diyebilirim, o zaman elime alırım bir fotoğraf makinesi, işte gazetenin yayın politikasına uygun haberler üreten bir düz otonom bir çalışan haline dönüşebilirim (K3).

Sektörde ilerlemenin ve statü, gelir açısından yükselmeyi bir şans olarak gören ve mesleğin getirmiş olduğu vasıfların giderek değersizleştiğini düşünen katılımçı (K7) soruya şu şekilde cevap vermiştir;

Gazetecilikte yükselmek biraz zor. Mesleğe çok yıllarınızı vermeniz gerekiyor. Bir işte muhabirlikten editörlüğe çıkmak için belirli süre geçmesi gerekiyor, benim gibi şanslı değilseniz onun dışına ekonomik şartlara göre işten çıkarmalar da yaşanıyor (K7).

Muhabir olarak çalışan katılımçı (K12) ise iş hayatında yükselmeye imkansız gözüyle bakarken, gelir getirici fırsatların da olmadığını şu sözlerle belirtmiştir; “En fazla bir 100 lira zam alırım, bizim meslekte öyle bir şey yok. Muhabir kaldım muhabir ölürüm herhalde. Yükselsem bile bir yirmi yıl sonra belki.”(K12).

Katılımcılardan (K11), iş güvenliğinin olmadığını, olmamasının sebebinin ise gazetecilik mesleğinin günden güne kötüleşen koşulları ve mesleğin vasıflarının günden güne değersizleşmesi olduğunu dile getirmiştir. Özellikle dikey hareketliliğin sağlanamaması konusunu şöyle dile getirmiştir:

Bu var ya, çok önemli bence, bu soru tezin ana sorusu. Yani kişiler meslekte yükselirken, gazeteciliğin çökmesi çok ilginç bir şey. Ben bakıyorum bazı şeylere mesela doktorlar bir buluş buluyor, tıp dünyası yükseliyor. Ama bizim meslekte nedense bir gazeteci yükseldiği zaman gazeteciliği feda ederek yükseliyor. Nasıl feda ediyor, şimdi popüler gazeteciler sayalım. Cem Kılıç mesela, ben gazetem olsa ona değil başlık spot bile yazdırmam, çünkü o seviyede değildir, yani ama nasıl yükseldi? Gazeteciliği öldürerek yükseldi. Bu da çok önemlidir. Belki çevresi çok iyidir, bunlar gazetecilik için çok önemlidir, ama yeteneğin, beynin bu kadar dışlanması, kültürün bu kadar dışlanması ve yükselmek çok tezattır. Türkiye'nin yani dünyanın en iyi oyunlarını sergilendiği bir tiyatrodaki, diyelim tiyatrocuların olduğu bir ülkede 'tiyatro alışı' olmuş, mümkün mü bu, yok. Ama gazetecilikte bu mümkün. Hangi ülkeye giderseniz gidin, donanımlı tiyatrocuların sayısı artarsa tiyatro yükselir değil mi? Bizde mesleğe değer verilmiyor, kişiler yükseldikçe, adam kasaptır, eline kalem alır, 'ben gazeteciyim' diyor o kişi yükseliyor, ama mahvettiği şey gazeteciliktir. Çünkü yetenek ister gazetecilik, hakikaten doğuştan yetenek ister. Bir çocuk, soru sormaya başlıyorsa o büyüdüğü zaman gazeteci olur, ama aptal yetiştirilmiş bir çocuk, soru sorma imkanı elinden alınmış bir çocuk, merak etme yetisi elinden alınmış çocuk gazeteci olamaz. Beni buraya koşu koşu getiren şey sizin bana ne soracağınızı merak etmemdi. Ben hiçbir zaman çok yukarıda bir adam olmam, zaten kendimi de oraya taşıyacak bir şey yoktur mevcut düzen içerisinde. İşte Eskişehir'in en gözde gazetecisi olamam, niye çünkü yerel dinamik de aynı şekilde işliyor. Eskişehir'in de popüler gazetecileri var, onlar yükselir, yükseldikçe itibarları, çev-

releri, haber kaynakları, ekonomik durumları artar ama gazetecilik biter hakikaten. Ben eşimle, bu iş yerini gazeteciliği yaşatmak ve mümkünse bir arada yaşayabilmek için açtık...(K11).

Prekaryanın yoksun kaldığı iş güvenliği, vasıfların geçersizleşmesi ve dikey hareketlilik çerçevesinde incelendiğinde, gazetecilerin mevcut çalışma koşulları devam ettiği sürece gazetecilerin en temel yabancılaşma kaynağı olabilir gibi durmaktadır. Medyanın değişen yapısı, gazetecilerin dikey hareketliliğine engel olmakla birlikte kariyerleri bakımından geleceğe dair umutlarının olmamasına sebep olmuştur. Mesleklerinde yükselmenin oldukça zor olduğunu ancak işsiz kalmanın ise her an mümkün olduğunu düşünen gazeteciler, işsiz kaldıkları takdirde iş bulmanın kolay olmadığını, bulsalar bile yaptıkları işin vasıfları ya da idealleri ile uyuşmayacağını düşünmektedir.

Çalışma güvenliğine yönelik bulgular

Bu çalışma kapsamında çalışma güvenliği, çalışma saatlerinin sınırlandırılması ve düzenlenmesi, iş kazaları ya da iş nedeni ile ortaya risklere karşı koruma ve ortaya çıkan maliyetlerin karşılanmasını ifade etmektedir (Standing, 2015, : 26).

Tablo 5. Çalışma Güvenliği Kavramı İle İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	Katılımcılar	Genel Görüşler
Çalışma koşulları	K3, K6, K7, K9	Gazeteciliğin belirli çalışma saatinin olmaması, toplumsal olaylarda can güvenliklerinin olmaması

Çalışma saatleri, koşulları ve ortamı da gazeteciler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Katılımcıların bazılarının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

İşte harcadığımız yoğun bir emek söz konusu, başka bir meslekte günde on, on iki saat çalışıyorsanız, bizim meslekte böyle bir şey söz konusu değil. Sürekli okumalar yapıp, sürekli eve gidip haber dinlemek bile bizim için mesleğin bir parçası olabiliyor. Başkası için evinde çay içerken ne güzel konuşuyor şu adam diyerek izlediği haber bizim için öyle değil. Biz 'o adam ne konuştu acaba?' diyerek tekrar bir fikirsel üretim içerisine giriyoruz. Dolayısıyla yirmi dört saatlik bir meslek, fikir işçiliği. 'Dükkanı kapattık, gittik' diye bir kavram yok diğer insanlardan farklı olarak (K3).

Her gün toplumun her kesiminden, ağırlıklı olarak da suç ve suçlularla ilgili kesimden insanlarla iş gereği diyalog içinde olmak bizler için risk. En fazla risk bu alanlarda. Belki adliye önünde belki gerçekleşen bir olay anında ya da sonrasında gazeteci kimliği ile orada olmak en büyük risktir. Dünyada sıfır savunmayla böyle durumlarla karşılaşan insanlar sadece gazetecilerdir (K6).

Eskişehir, bir nebze daha güvenli ama eylemleri takip eden arkadaşlarımız var; bu eylemler sırasında biber gazı olabilir, atıldığında mesela biz de etkileniyoruz ya da o kargaşada bazen gazeteci arkadaşlarımız da etkileniyor. Bunun dışında pek bir güvenlik sorunu yok ama tabii farklı illerde örneğin Doğu illerindeki meslektaşlarımız daha zorluk yaşıyor olabilirler, bir de belli başlı kurumlara göre de öyle bir algı var; gazeteci kimliği taşıyan insanlara 'gazeteci değilsin sen' gözüyle de bakılıyor kurumlara göre, onlara da değişik muamele sergileniyor (K7).

Güven kavramı ne yazık ki gazetecilik mesleği içerisinde unuttuğumuz bir kavram. O yüzden şahsıma çok uzak bir kelime. Adliye, asayiş haberlerinde fiziki olarak hiçbir zaman güvende değiliz ve tehlikelerle karşı karşıyayız (K9).

Gazeteciler özellikle çalışma saatlerinin ve koşullarının ağır olması ve genelde güvenlik sorunu ile karşı karşıya oldukları riskli alanlarda görev yapmaları nedeniyle çalışma güvenliğinden yoksun bir meslek grubunu oluşturmaktadır. Fakat Eskişehir'de bu mesleğin karşılaştığı zorluklar ve risklerin özellikle İstanbul ile kıyaslandığında daha hafif olduğu düşünülmektedir.

Vasıfların yeniden üretiminin güvenliğine ilişkin bulgular

Prekarya kavramı dahilinde birçok şeyin zamansal olarak kısa dönemli olduğu ve giderek esnek hale geldiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle vasıflı emek de uzun dönemli düşünme yetisini günümüz koşullarında yitirmiş durumdadır. Kapitalist üretim koşulları içerisinde bireyler uzun dönemli bir kariyer planı yapmakta zorlanmakta ve bir yandan da mevcut istihdam içerisinde belirli davranış normlarına uymadıkları takdirde işsiz kalma korkusu ile yüz yüzedir. Vasıfların yeniden üretiminin güvenliği kavramı ile anlatılmak istenen ise istihdam eğitimi gibi yöntemler ile vasıf kazanılması ve çalışanların sahip oldukları becerilerin kullanılabilmesi gibi olanakların önünde bir engel olmamasıdır.

Tablo 6. Vasıfların Yeniden Üretimi Kavramı İle İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	Katılımcılar	Genel Görüşler
İletişim Fakültelerinin yoğun mezun vermesi	K3, K6, K7, K9	Gazeteciliğin belirli çalışma saatinin olmaması, toplumsal olaylarda can güvenliklerinin olmaması
Mesleki eğitim, beceri ve tecrübelerini işine aktaramama	K8, K10,	Gazetecilik eğitiminin yetersizliği ve mesleki anlamda bir yararının olmaması
Mesleki eğitim, beceri ve tecrübelerini işine aktarabilme	K4, K5, K6, K7, K9	Gazetecilik mesleğinde her türlü deneyimi, bilgi birikimini mesleğine yansıtabilme

Vasıfların yeniden üretim olanağının giderek azaldığı prekerleşen emek, eğitimli işsiz nüfusun artışında da önemli bir faktördür. Türkiye'de gazetecilik, basın yayın gibi fakültelerden mezun olanların sayısının fazla olması ve mezun işsiz oranının oldukça yüksek olması yeterli istihdam olanaklarının eksikliğinin bir göstergesidir. TÜİK verilerine göre gazetecilik ve enformasyon alanlarından mezun olanların işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 14 iken bu oran 2017 yılına gelindiğinde yüzde 19 olmuştur (TÜİK, 2018). İstihdamın giderek azalmasının sebebinin haber kuruluşlarının giderek daha az personel ile yoluna devam etmesi olduğunu söyleyen (K1) görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Türkiye'de iyi bir eğitim veren okulda yok bence. İletişim fakülteleri bu konuda henüz kendilerini gösteremediler diye düşünüyorum. Onun dışında çok mezun verdiği için işsizlik çok, personel sayısı az. Az insanla çok gazete çıkmaya çalışıyor, mesela 100-150 kişi çalışabilecek bir İstanbul basınından bahsediyorum, 20 kişi ile işi götürüyorlar Mesela Sözcü Gazetesi falan, öyle en fazla personel Cumhuriyet var ve 400 kişi çalışıyor (K1).

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların dokuzu edindikleri tecrübelerini, bilgi birikimlerini işlerine aktarabildiklerini belirtmiştir. Fakat katılımcıların sıklıkla sözünü ettiği bir husus da çoğunun gazetecilik eğitimi almadığı, onun yerine kendi alanlarında aldıkları eğitim ya da zamanla çalışma hayatları boyunca edindikleri birikimlerin onları eğitmesi ve başkalarından işi öğrendikleri gerçeğidir. Sıklıkla dile getirilen nokta gazetecilik eğitimi veren bölümlerin, iletişim fakültelerinin verdiği eğitim ile pratiğin uyuşmadığıdır. Bu bulgulara örnek ifadeler şu şekildedir:

Şöyle ki eğitim ile pratik ile teorik uyuşmuyor. Ben Ege Üniversitesi'nden mezunum kuramsala ağırlık veren bir Üniversiteydi. Orda görüşlerimi evet burada görüyorum, 'a bu buymuş, şu şuymuş' diye tabi ki; ama biz okulda gazetecilikte bu vardır, böyle problemler vardır, şu şunu demiştir, bu şekilde düzeltilebilir ya da biz alternatifler öneririz, gazeteleri inceleriz ama burada öyle değil. Yani burada dediğim kurumum değil gazetecilik mesleğinden bahsediyorum. Gazetecilik mesleğinde evet problemler vardır ama siz bu problemleri düzeltemezsiniz ama siz bu problemler ile yaşarsınız ve bu problemler dahilinde işinizi yaparsınız. Yapabildiğiniz kadarıyla. Pratik ile teorik arasında böyle bir uçurum var (K10).

Aslında bu konuda uzun uzun konuşulabilir. Şimdi şöyle, Türkiye gibi bir ülkede yaşıyorsunuz dolayısıyla aldığımız eğitimle yaptığımız iş arasında herhangi bir bağlantı olmayabilir ki yüzde 80 falan yani bu Türkiye'deki oran. Ben iktisat mezunuyum ama gazeteciyim, dolay-

sıyla bu örnek bile şöyle bir gerçekliği ortaya çıkarıyor, bizim mesleğimizi yapmak için basın yayın okumak gerekmiyor. Yani herhangi bir okuldan mezun olmanız ya da hiç okul okumasanız da bu mesleği yapabiliyorsunuz ki örnekleri de hem Eskişehir'de hem de Türkiye genelinde var. Dolayısıyla yani böyle bir ortamda çalışıyorsunuz, zaten çoğu işte torpille falan dönüyor. Bir yazı işleri kadrosuna yakınsanız, siz o kuruma rahatlıkla girip gazeteci olabiliyorsunuz, aradan geçen üç beş ay sonra da gazeteci kimliğini cebinize koyabiliyorsunuz. Bu nedenle Türkiye'de basın sektörü müteahhitlikle özdeşleştirilir. Her ikisinde de bir şey okumanız, bir diploma sahibi olmanız gerekmiyor... Bizim mesleğimiz de öyle okuyun okumayın, alakasız bölüm bitirin kimya mühendisliği bitirin gazeteci olabilirsiniz. Gazetelere bakarsanız avukatlar hukuk köşesi yazar, sosyologlar, psikologlar gazeteci. Dolayısıyla bütün bunlar basın yayın mezunlarının iş bulamamasına neden olur (K8).

Katılımcıların geri kalanı ise tüm bilgi birikimlerini, beceri ve tecrübelerini işlerine aktarabildiklerini söylemektedir. Yöneltilen sorulara diğer katılımcılar tarafından verilen cevaplar ise şu şekildedir:

Çok fazla bir tecrübem olmasa da edindiklerimi çatışma koşulları, darbe girişimi, OHAL vb. habercilikte bir nebze olsun kullanabildiğimi düşünüyorum (K4).

Teknik anlamda her şeyi kullanmaya gayret ediyoruz ama toplumuzda okuma alışkanlığı olmadığı için okutma stratejileri geliştiriyoruz...Diğer bir tecrübem haber kaynakları konusunda. Herkes için kendinizi feda ederseniz sizden iyisi yok tabi. Buna alıştırmamak lazım kimseyi. Örneğin kimsenin maşası olmamak işin en önemli püf noktası denebilir. Çünkü herkes sizi kullanmak ister (K5).

Becerilerimi bu işte kullanabiliyorum. İşimiz insana dokunmak. Yeri geldiğinde bir çiftçi yeri geldiğinde bir avukat ya da doktor. Bunların hepsi olmak zorundayız. Toplumun her kesimindeniz ama kanunda iş tanımımız fikir işçisi. Kanunu yazana sorsak ne anlama geldiğini yıllarca anlatsa kendi bile anlayamaz (K6).

Okulda öğrendiklerimiz ya da öğretilenler ile pek bir alakası yok, ben basın yayın değil iletişim çıkışlıyım ama bana şöyle bir avantajı oluyor, ben röportaja gittiğimde ya da sokakta insanlarla konuştuğum zaman iletişimi kullanabiliyorum daha iyi bir şekilde, ama haber yazmayı ilk işe başladığımda öğrendim yani (K7).

Tecrübelerimiz olmasa bu işi hala sürdürebileceğimizi düşünmüyorum. Yaşadığımız her tecrübe bizi daha güçlü kılıyor (K9).

Gazetecilik alanında eğitim veren okullardan mezun olan gazeteciler aldıkları teorik eğitimin meslek hayatlarında bir işe yaramadığını düşünmektedirler ve bu anlamda mezun oldukları ve iş hayatına atıldıklarında vasıfların yeniden üretiminin güvenliğinden yoksun kalmaktadır. Türkiye'de gazetecilik ve enformasyon alanlarından mezun olanların işsizlik oranı giderek artmaktadır. Bu alanlardan mezun olanların uzun süre iş bulamaması, edindiği bilgi ve becerileri uzun süre kullanamaması da bu güvencesizliğin bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Ayrıca gazeteciler de daha önce birçok defa tekrarlandığı gibi birer bilgi işçisidirler. Beşeri sermayelerini arttırarak çalışma hayatlarında ilerleyebilen gazeteciler, düşündüklerini, deneyimlerini ve becerilerini işlerine aktaramadıkları takdirde, mesleklerinde kendilerini ortaya koyamaz hale gelmekte ve işleri içsel anlamını yitirmektedir.

Gelir güvenliği kavramına ilişkin bulgular

Gelir güvenliği, asgari ücret mekanizmalarını, kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemini, gelir eşitsizliklerinin azaltılmasını ve düşük gelirlilere destek olmak adına ilerici bir vergi sistemi gibi yöntemler ile sabit gelirin sağlanmasını ifade eden bir kavramdır. Prekarya, yapısı gereği parasal gelir açısından oldukça kırılgan bir yapıya sahiptir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin hızlı bir biçimde ticarileşmesi sonucu prekaryaya dahil olan kesimin de giderek genişlediği görülmektedir (Standing, 2015, : 26-29). Bu kesimin ortak özelliği ise gelir eşitsizliği, kapsamlı sosyal güvenlik sisteminin eksikliği ve gelir sınıflandırmasındaki dengesizliktir. Katılımcılardan gelen cevaplar üzerine ülkemizde gazeteciliğin, sosyal güvenlik ten ve toplu sözleşme hakkından yoksun bir şekilde yürütülen ve gelir dağılımı olarak oldukça adaletsiz dağılmanın olduğu bir meslek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7. Gelir Güvenliği İle İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	Katılımcılar	Genel Görüşler
Sosyal güvenlikten yoksunluk	K1, K8	Minimum sosyal güvenlik
Düşük ve dengesiz gelir dağılımı	K10	Düşük gelirler nedeni ile işe bırakma isteği
Yakın çevre, kurum ve devlet yardımı	K3, K6, K10, K11	İhtiyaç halinde yakın çevrelerinden özellikle ailelerinden yardım alma

Gelir güvenliğinin en önemli unsurlarından birisi kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemidir. Gazetecilik alanında ise böyle bir sosyal güvenlik kapsamının olmadığını düşünen iki katılımcı (K1ve K8), görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

10 Ocaklarda hep kutlanır ya Çalışan Gazeteciler Günü, aslında bir şey kalmamıştır. Bir Basın Yasası vardır, bu yasada işte yıpranma vardır, ya değişik bir sigorta sisteminde çalışır gazeteci. Ama yani Türkiye’de özellikle büyük yaygın basın veya kiminin ulusal basın dediği İstanbul basınında çalışanların büyük çoğunluğu bu yasaya tabi değildir. Özellikle İstanbul basınında çalışanlar daha çok patronun yakınları, işte amcasının oğlu, dayısının oğlu, teyzesinin kızı bilmem ne gibi. Anadolu basınında bu konuda bir fark var. Anadolu basınında çalışanların Eskişehir için söylüyorum, büyük çoğunluğu Basın Yasası’na tabidir (K1).

...güvende hissetmiyoruz. Birincisi sosyal güvenlik bakımından, tamam belirli bir sigorta üzerinden çalıştırıyoruz ama bu minimum düzeyde. Özellikle sektörün içine girdiği sıkıntılar işi buna zorladı. Şu anda sektör çok kötü bir durumda ve bu durum maalesef her sektörde olduğu gibi ilk çalışanlara yansıyor (K8).

Özellikle gelir seviyelerinin çok dengesiz ve genele oranla düşük olması, mesleğe yeni başlayanlarda olduğu kadar, meslekte uzun yıllarını geçirmesine rağmen geleceğe dair kaygıları olan gazetecilerde de işi bırakma isteğine neden olmaktadır. Bu konuda katılımcılardan biri (K10) görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

...gazeteciye verilen para az. İnsanlar Eskişehir’de geçinebilir ama Ankara, İzmir, İstanbul’da geçinmek çok zor. Ben şu an 23 yaşındayım, tek başıma yaşıyorum, benim için sıkıntı değil, ama burada evli olan, çocuğu olan insanlar var ve o yüzden insanlar güvencesiz ve maaşları düşük olduğu için bu işi bırakmayı düşünüyorlar tabi ki (K10).

İşsiz kalma kaygısını her iş günü aklından çıkarmadan çalışmakta olan gazeteciler işsiz kaldıkları takdirde çoğunlukla ilk olarak yakın çevresine başvurmaktadır. Aile halen en yakın sosyal destek kaynağı olarak karşımıza çıkıyor. Bu konuda katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir:

Bir kere ailemiz var. Yani kendi içimizdeyiz. Meslek odalarımız var, bizim derneğimiz var, Çağdaş Gazeteciler Sendikası üyesiyim ben, Eskişehir şubesinde aynı zamanda yöneticisiyim. Mesleki dayanışmayı arttırmak amacı ile kurmuş olduğumuz bir dernek burası. Yani burada iş bulana kadar belirli bir süre dernek imkanlarından, sandıktan yararlanabiliyorsunuz. Bu da hani korporasyon modeli gibi bir şey,

lonca sistemi gibi. Ama tabii bu sizin sırtınızı oraya dayayabileceğiniz bir gelir değil, yani küçük bir şey bu. Bunun dışında çok bir şey yok sonuçta bir bireysiniz ve hayatınızı devam ettireceksiniz. İşsiz gazeteciler ordusuna katılma olasılığımız yüksek tabii. Bu, bakın, bu kaygı her zaman var. 'Ben bu kaygıyı yaşamıyorum' diyen gazetecilerin ben alnından öperim. Popüler gazetecilerde de bu kaygı var. Ama onların belki gelir seviyeleri çok yüksek ya da birikimleri falan olduğu için çok umursamazlar ama bizim gibi küçük insanlar bunları umursar (K3).

İşsiz kalındığında tabii ki aile devreye giriyor ve maddi imkanlar ne ise o derecede bir destek sunuyor. Manevi açıdan aile ve yakın çevre sonsuz desteğini sunuyor. Ayrıca işsizlik ödeneği de belli şartlar sağlandığında inanması zor da olsa kolayca alınabiliyor. Ödenek bittikten sonra ise her şey muamma. Ya varız ya da yokuz (K6).

Ailem destek olabildiği kadar destek olur, onun dışında bir destek yok. İşsiz kalsam şu an, bunu bu sabah da düşündüm, yapacağım ilk iş çıkmışta başka işler bakarım kendime, bu işler de gazetelik olmaz, daha vasıfsız alanlar olur, garsonluk vs. Çünkü gelir düzeyine baktığımız zaman da kimsenin şu anda kimseye bakabilecek gücü yok, ben kendi maaşımla kendime zor bakıyorum; ailem bana bakamaz çünkü o da kendine bakmak zorunda. Dernekler, çok pasifler bu konuda, gazeteciler bir dernek, bir cemiyet var, bir tanesinin yaptığı şey bir ödül töreni sadece, onun dışında bir şey, bir dayanışma yok. Oysa orası bir dernek, içinde bir düşünce taşıyor, bir görüş barındırıyor (K10).

Tandığım iş adamları ile bir diyalog kurardım. Olmadı aile, bak gazeteciler için her meslek için öyledir ama bizim için ben ailemde çok şeyimdir. Para isterim, 50 yaşına da gelsem isteyebileceğim bir adam varsa isterim herhalde (K11).

Prekaryanın bir diğer ayırt edici özelliği ise herhangi bir zaman diliminde elde ettiği gelirin düzeyinden ziyade ihtiyaç halinde yakın çevresinden destek görmemesidir. Garanti altına alınmış bir kurum ya da devlet yardımından mahrum olmasıdır. Ancak ülkemizde gazeteciler, daha sonradan değinileceği gibi sendikal anlamda bir temsil güvenliğinden yoksun olmaları ile birlikte, sadece yakın çevrelerinden yardım alabilmektedirler. Bu anlamda prekarya kavramının içerdiği yakın çevrelerinden yardım olanaklarından yararlanamama durumu söz konusu değildir.

Temsil güvenliğine ilişkin bulgular

Prekaryanın yoksun kaldığı bir diğer güvencesizlik olan temsil güvenliği ise katılımcılara mesleki dayanışma ya da iş birliği bulunup bulunmadığı sorusu ile incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 8. Temsil Güvenliği Kavramı İle İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	Katılımcılar	Genel Görüşler
Temsil güvenliği var	K4, K7, K9	Özellikle yerel anlamda mesleki dayanışma mevcut
Temsil güvenliği yok	K1, K2, K3, K11	Gazetecilik mesleğinin doğasının bireyci olması nedeniyle yok
Yerelde var, genelde yok	K6, K9, K12	

Araştırma kapsamında gazetecilerin emek piyasasında ortak hareket edip edemediklerini öğrenmek ve bu anlamda temsil güvenliklerinin varlığını sorgulamak adına sorular sorulmuştur ve alınan cevaplar şu şekilde olmuştur.

Katılımcılardan bir diğer kişi (K4) ise son dönemlerde yaşanan baskıların gazeteciler arasında dayanışma duygusunu perçinlediğini düşünmektedir. Bu konudaki düşünceleri ise şu şekildedir:

Baskıya karşı sanırım en fazla dayanışma içinde olanlar gazeteciler son dönemde. Özellikle tutuklu gazetecilerin sayısına bakıldığında Dünya ölçeğinde en fazla tutuklu gazetecinin bulunduğu ülkeyiz iş birliği ve dayanışma görünenden daha da fazla diyebilirim (K4).

Katılımcılardan bir kişi (K1) ise bir dayanışmanın olduğunu ama eskiye oranla güçlü olmadığını dile getirmiştir. Bunun nedeni ise güçlü bir sendikacılık anlayışından yoksun olmalarıdır. Bu konuda katılımcının verdiği cevap şu şekildedir:

Meslektaşlarım arasında dayanışma var ama eskiden güçlü bir sendikası vardı Türkiye'de. Türkiye Gazeteciler Sendikası vardı TÜRKİŞ'e bağlı çok eski bir sendika o bildiğimiz bütün gazeteler, bu sendikanın üyesiydi gazetenin çalışanları. Aşağı yukarı 25 yıl önce falan sendika yavaş yavaş tasfiye oldu sonradan, sendikalar işte başta Milliyet'ten sonra Hürriyet'ten yavaş yavaş tasfiyeler oldu ve bugün, sadece bir iki gazetede sendika var. Tabi bu sıkıntıları getiriyor yani gazete emekçileri, çalışanları televizyonlarda haklarını savunamıyorlar. Türkiye Gazeteciler Sendikasına üye olamıyorlar. Eskişehir'de bir tane üyesi var. Şimdi tabi mesela toplantı yapıyoruz, fotoğraf çekilir, işte gazete

patronları gelir falan diye. Hiç kimse gelmiyor mesela. Eskişehir'de bir on beş kişi üye olmuştu, sonra dağıldı üyeler kendiliğinden. Temsil güvenliği yok yani. Yani sendika, ilk önce İstanbul gazetelerinden başlayarak, yani etkin olsa toplu sözleşme yapabilse, gazeteciler eskiden yapıyorlardı, işte yılda üç maaş ikramiyeleri vardı, hastalık bilmem ne gibi sendikanın destekleri vardı, falan filan bunların hiçbiri kalmadı, yani şimdi, tabi gazetecilerin kuruluşları var, Gazeteciler Cemiyeti. İstanbul'da mesela Türkiye Gazeteciler Cemiyeti var, mesela bizim Çağdaş Gazeteciler Derneği var, ama o sendikanın durumu apayrı (K1).

Bir diğer katılımcı (K2) ise mesleki iş birliğinden yoksunluğun sebebinin toplum yapısının iş birliğine müsait olmamasından, gazetecilik mesleğinin barındırdığı kişisel bir özellik olarak egodan kaynaklı olduğunu düşünmektedir ve bu konuda şunları söylemiştir:

Yok bu bizim meslekte, bankacılıkta var mı, öğretmenlerde var mı bilmiyorum ama genelde zaten toplumda bir iş birliği falan, pek işte siyasete koalisyon kadar götürebilir. Bu pek tutmayan bir şey, gazetecilikte de hiç ama hiç yok; iki meslek örgütümüz var, deneyim paylaşımı, o ona aktarsın falan insanların, öğrendiğim bir şeyi aktarmalıyım ki o daha ileri gidebilsin gibi düşünceleri, bunlar asla bizim mesleğimizde yok, tabi ki gazetecilik, ego olmadan yapılmayacak bir iş, hani çok garip bir şey. Nasıl yapılısın, şimdi muhatap olduğumuz insanlar tamamı zengin güçlü insanlar, işte yılda istediği zaman yurtdışına çıkabiliyor, yani servetleri var ve ben bu insanı eleştiriyorum. Şimdi Sanayi Odası seçimleri gelecek, hepsi patron adamları. Örneğin, bazen oluyor evinizde su bitiyor, şebeke suyu alacağız, su kartına yükleyecek yirmi liramız yok, ama o gün karşınızda Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürü var, adam karşınızda böyle bakıyor istediğinizi soruyorsunuz adama. Geçen su patladı, bunu niye yapmıyorsunuz falan diye biraz böyle kendi içerisinde de kaçık bir meslek yani (K2).

Gazetecilik mesleğinde dayanışma, vefa, paylaşım, kolektivizm gibi kavramların artık içinin boşaldığını ve buna sebep olan şeyin ise yıllardan beri süre gelen gazetenin anlamında yaşanan değişimin olduğunu belirten (K3) aynı zamanda sendikalaşmanın yetersiz olduğunu, bu konuda yaptırımların yasal olarak eksikliğine değinerek soruya şu şekilde cevap vermiştir:

Hayır. Bizim meslekte yoktur dayanışma. Bizim mesleğimiz rekabete ve haber atlatmaya dayalı meslektir. Siz yapacaksınız, arkadaşınız yapamayacak, farkınız buradandır. Çıkabileceğiniz tek mecra var, o

mecrada öne çıkmak için çaba sarf ediyorsunuz. Rekabet edeceksiniz doğal olarak. Yazı işleri müdürü olduğum için birçok arkadaşımın samimiyetsizce 'merhaba' diye selam alıyorum. Önceden 'vay abim nasılsın?' diyenlerden. Doğru ya da yanlış, sonuçta bu rekabete dayalı bir şey olduğu için bunu görüyorsunuz. İşsiz kaldıysanız sizin arkadaşınızı teselli etme zamanınız yok. Şu an akıyor hayat, toplantılar falan. Hani bu meslek sürekli akan bir meslek. O arkadaşınızın acısını hissediyorsunuz ama ruhunuzla devam ediyorsunuz. Çok kötü bir durum bu. Bu meslekte dayanışmadan bahsedemezsiniz. Bu meslekte o bahsettiğimiz algıların, kavramların hiçbiri geçerli değil. Vefa dayanışma, işte iş bölümü paylaşım, kolektivizm bunlar yok. 90'lı yıllarda patladı bu olay. Gazeteler artık kamuoyunda kuponla, tencere, tava, buzdolabı dağıtan birer pazarlama aracı gibi algılanmaya başlamıştı. Düşünsenize herkes gazete alıyor, açıyor sayfasını kupon kesiliyor, atılıyor. Tencere, tava ya annem buzdolabı aldı 49 kuponla. Gazete bu hale geldi. Gazeteciliği bu meslek bu hale soktu. Kupon dağıtıyorsunuz. Gazete için ne kadar ağır hakaret aslında. Çok ağır bir hakaret. Bunu yaptık biz, Türk Basını bunu yaptı. Şimdi gazete okunmuyor diyoruz, belki de bundan dolayı, bunu biz yaptık, çünkü bence ne dayanışma vardır, ne kolektivizm. Satmak için tencere tava veren bir kurumuz yani biz. Türkiye Gazeteciler Sendikası var, cemiyet var, mesleki anlamda onlarca dernek var, magazin derneği bile var, Spor Yazarları Derneği bile var. Burada temsil güvenliğinde sıkıntımız şu bizim: Gazetecilerin sendikalaşması diğer meslek gruplarında olduğu gibi çok zor. Yani çok kolay bir süreç değil, sıkıntı yaratıyor. Cemiyet de bu anlamda cemiyet, bir oda, resmi bir oda. Üye olma zorunluluğu yok ama. Siz mali müşavirsinizdir, müşavirler odasına zorunlu üye olursunuz, ama gazetecilikte böyle bir şey yok. Bu da bizi temsiliyet noktasında farklı alternatiflere itiyor. Peki çözüm mekanizması bunlar mı, ne yazık ki değil. Mesleğimdiki yaşadığımız sıkıntılarla Basın Konseyi var, o da etik anlamda kuralları ve kanunları takip eden bir durum. Kınama dışında bir yaptırım yok. Yani ne yazık ki. Yasal olarak burada çok büyük eksiklik var (K3).

Katılımcılardan (K11) ise gazetecilerin ardında onlar için çalışabilecek bir kurumun yokluğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

...Kurum falan yok. Var ya gazetecilik ile ilgili derneğe gitmem, belediyenin aş evine giderim ben. Çünkü oraya gitsem yardım da göremem, küfür de yerim, 'onursuz adam' der oysa aç bir adamım. Ama belediyeye gider yemeğimi yer kalkarım (K11).

Mesleki dayanışmanın varlığını sektörde yerelde ve ulusalda olmak üzere iki-

ye ayırarak soruya cevap veren iki katılımcıya göre ise dayanışma yerel basında daha fazla hissedilmektedir. Bu soruya katılımcılardan birinin (K6)'nın cevabı şu şekildedir:

İş birliği ve dayanışma, yaygın medyaya oranla yerelde daha elle tutulur bir halde. Birimiz haksızlığa uğradığında herkes harekete geçer. Ancak iş kaybetmeye neden olacak bir hareket olduğu anda herkes kabuğuna çekilir ve hiçbir şey olmamış gibi hayatına devam eder (K6).

Katılımcılardan bir kişi (K9), Eskişehir'de kadın basın mensubu sayısının diğer illere oranla fazla olmasından kaynaklanan bir dayanışmaya dikkat çekerek şunları söylemiştir:

Burada Eskişehir'in en önemli basın özelliklerinden birine dikkat çekmek istiyorum. Eskişehir'de kadın basın mensubu sayısı diğer illere oranla oldukça fazla. Bu nedenle biz iş hayatımızda sağladığımız dayanışmayı özel hayatımızda da kadınlar olarak sağlayabiliyoruz (K9).

Yine benzer cevap veren bir diğer katılımcının (K12)'nin cevabı şu şekilde olmuştur:

Eskişehir'i baz alırsak dayanışma ve iş birliği var, fakat Türkiye genelinde sanmıyorum (K12).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın istatistiklerine göre 1994 yılında yüzde 64 olan basın sektöründe sendikalaşma oranı 2018 yılında yüzde 6'ya düşmüştür (ÇSGB, 2016, ÇSGB, 2018). Gazetecilerin sendikasızlaşmalarındaki en önemli sebeplerden biri mücadele geleneğinin olmamasından kaynaklanan, isteklerini toplu bir şekilde dile getirme ya da toplu hareket etme alışkanlıklarının olmamasıdır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri ise medya sektörünün ekonomik krizlerden çok çabuk etkilenmesidir (Karahisar, 2008, : 97). Gazetecilik mesleği, sektörün tekelleşmesi ile birlikte yoğun bir şekilde bireysel ve rekabetçi bir yapıya bürünmesi ve gelir adaletsizliğinin ileri boyutlarda yaşanması gazeteciler arasında ortak bir tavır almayı zorlaştırabilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma yeni bir sınıf teorisi olarak ortaya atılan prekarya kavramını anlamaya yönelik bir çalışma olmakla beraber, gazetecilik emeğinin prekerleşmenin özelliklerini taşıyıp taşımadığını, taşıyorsa hangi özellikleriyle öne çıktığını anlamak ve incelemek adına yapılmıştır. Ülkemizde gazeteciliğin mesleki ve siyasi açıdan yaşadığı riskler, gazeteciliğin prekarya olgusu altında incelenme ihtiyacını doğurmuştur. Çalışmada Eskişehir’de yerel gazetelerde çalışan on iki gazeteciyle yapılan görüşmelerle gazetecilik mesleğinin prekerleşme özellikleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

İşe alım ve işten çıkarmalar konusunda yapılan düzenleme ve uygulamaların keyfi olmasının önüne geçilmesine yönelik bir güvence olan istihdam güvenliği kavramı prekaryanın önemli bir unsurudur. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde Eskişehir genelinde istihdam güvenliği konusunda kendilerini ulusal basına oranla daha rahat hissettikleri ortaya çıkmıştır. Fakat gazeteciliğin yapısının değiştiği ve giderek esnekleşme ile güvencesiz hale geldiği ortamda, sahip oldukları Basın İş Kanunu’nun tek güvenceleri olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda medya patronları tarafından gerçekleştirilen sendikasılaştırma ve kimi gazetecileri Basın İş Kanunu kapsamı dışına itme yönündeki uygulamalar gazetecileri daha savunmasız hale getirmektedir. Karşılarında işsiz kalmak gibi büyük bir tehdit ile karşı karşıya kalan gazeteciler bu anlamda istihdam güvenliğinden yoksundur denilebilmektedir.

Gazetecilerin çoğunluğu istihdam içerisinde belirli bir mevki elde edebilme fırsatlarından yoksun olduğunu belirtmiştir. Bu durum da statü ve gelir anlamında dikey hareketliliğin olmadığı ve nepotizmin yoğun olarak yaşandığı katılımcılardan elde edilen bilgiler arasındadır. Özellikle dile getirilen ‘daynız varsa makam ve mevki elde edersiniz’ ve ‘hiç beklemediğiniz insanlar, beklemediğiniz yerlere getiriliyor’ gibi ifadeler de gazetecilerin mesleklerinde yükselme ümitlerinin olmadığını göstermektedir. Dikey hareketliliğin önündeki engeller, gazetecilerde çoğu zaman, meslekte yükselmenin neredeyse imkansız olduğu izlenimi yaratmaktadır. Özellikle katılımcılar tarafından dile getirilen ‘muhabir kaldım, muhabir öleceğim’ şeklindeki ifadeler oldukça çarpıcı ifadelerdir. Bu konuda Karacaoğlu ve Yörük (2012) yaptığı çalışmada insan kaynakları yönetiminde nepotizm gibi adalet algılarında dengelerin bozulmasına neden olan uygulamaların çalışanların yabancılaşmasına neden olabildiğini öne sürmüştür (Karacaoğlu ve Yörük, 2012, : 46). Bu nedenle belirli bir mevki elde etmenin iş başarısı dışındaki kriterlere bağlı olması, prekerleşmenin ikinci bir özelliği olan iş güvenliğinden yoksunluğun, gazetecilerde görüldüğü anlamına gelmektedir. Ayrıca iş güvenliği konusunda gazetecilerin, mesleklerinde yükselme, gelirlerinde artış ve iş tatmini sağlamak adına birtakım olanaklara ütöpik bir bakış açısıyla yaklaşmaları işsiz kalmaktansa yerlerinde saymalarını tercih etmelerine neden olmaktadır. Bora ve diğerleri (2010)’nin Türkiye’deki beyaz yakalıların iş güvencelerinin aşınması-

nı gözler önüne seren çalışmalarında özellikle ekonomik krizlerin eğitilmiş, vasıflı işgücünü olumsuz etkilediği ve iş bulmanın giderek zorlaştığı dile getirilmiştir. Bu araştırma sonucunda bireylerin kendilerini yetersiz gördüğü ve bu nedenle kendilerini sürekli geliştirmek zorunda hissettikleri ancak bu çabanın işgücünü giderek preker hale getiren bir çaba olduğu ve işgücünün seçme hakkını yitirerek, beklentisinin altında olan işlerde çalışmaya razı geldikleri sonucuna varılmıştır (Bora, vd., 2010: 206).

Prekeryaya dair bir diğer güvencesizlik ise, çalışma saatleri, iş kazaları ve bu kazalar sonucu ortaya çıkan hastalıklara karşı koruma ve zararların karşılanmasına yönelik olan çalışma güvenliğidir. Çalışma güvenliği konusu incelendiğinde ise genel anlamı ile gazetecilik mesleğinde çalışma saatlerinin uzun, belirsiz olması ve çoğu zaman can güvenliklerini tehlikeye attıkları ortamlarda çalışmalarını gibi olumsuz koşullar içerdiği kanısı hakimdir. Gazetecilerin çalışma saatleri dışında da sürekli fikirsel bir üretim sürecinde olma gereği duymaları da onları diğer çalışanlardan ayırmaktadır. Eskişehir'de çalışan gazeteciler için bu durum çok fazla göz önünde olmamakla beraber toplumsal gösteriler sırasında çıkan arbedeler, biber gazına maruz kalmak gibi koşullar da gazetecileri zorlamaktadır.

Katılımcıların ifadelerinden gazetecilik vasıflarının yeniden üretiminin güvenliğinden yoksun kalmasının en önemli nedeni olarak gazetecilik alanında verilen eğitimin iş hayatında bir etkisinin olmaması anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan gazetecilerin büyük bir kısmının iletişim fakültesinden mezun olmadığı görülmektedir. Yapılan araştırmada katılımcılar, gazetecilik mesleğini icra etmek için gazetecilik okumanın gerekli olmadığını dile getirmişlerdir. Yapılan görüşmeler neticesinde gazetecilik ve enformasyon alanlarından mezun olanların işsizlik oranının oldukça yüksek olduğu ve bu durumun gazeteciler açısından işsizliği ve işsiz kalma korkusunu tetiklediği gözlemlenmiştir. Ayrıca sıklıkla dile getirilen pratik ile kuramsal bilginin örtüşmemesi de büyük problemdir. Gazeteciler, mesleği aslında işe başladıkları anda yani sahaya indiklerinde görmektedirler. Katılımcıların "okulda öğrendiklerimizi kesinlikle burada uygulamıyoruz, 5N1K denilen şey yok" şeklindeki ifadeleri ise bu durumun bir örneğidir.

Gelir güvenliği konusunda ise katılımcıların görüşlerinden kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanamadıkları ve özellikle gazetecilik mesleğinde gelir adaletsizliğinin olduğu açık şekilde ortadadır. Ücretlerin ödenmemesi, kıdem tazminatının tavan ücretinin olmaması, işletmelerin kar ettiği hallerde zorunlu ödenmesi gereken bir aylık ücret tutarındaki ikramiyenin ortadan kaldırılması, ücretlerin asgari düzeye çekilmesi gibi tehditler ile karşı karşıya kalan gazeteciler güçlü sendikal yapılanmanın ve yasal güvencelerin olmaması ile prekeryanın öne çıkan belirsizlik temelli risklerini yoğun olarak yaşamaktadırlar.

Bağımsız sendikalar, grev hakkı vs. gibi yöntemler ile emek piyasasında güçlü ve ortak bir hareket sağlayabilmelerini ifade eden temsil güvenliğinin yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların yoksun kaldığı bir güvence tipi olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Yazılı Medya İstatistikleri'ne göre 2013 yılında 2.296.382.004 olan gazete tirajının 2016 yılında gelindiğinde üç yıllık bir süre içerisinde büyük hızla azalmış ve gazete tirajları 1.603.803.420'ye düşmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere gazeteler, tirajların düşük olmaması nedeniyle ayakta kalabilmek adına reklama daha çok bağımlı hale gelmektedir. Katılımcıların bu çalışmada çok sık dile getirdiği ifadelerden anlaşılacağı üzere iş adamlarına ve reklamlara bağlı kalan ve okur desteğini arkasında bulamayan gazeteler giderek daha bağımlı hale gelmekte ve kendilerini özgür, tarafsız hissedememektedir. Aynı zamanda Kurban ve Sözeri (2012)'nin raporunda belirtildiği üzere, gazetecilik siyasi kutuplaşmanın en çok yansıdığı alanlardan biridir. Özellikle iktidar ile karşı karşıya kalan gazeteler reklam verenlerin çekinmesi nedeni ile reklam alma konusunda oldukça zorluk yaşamakta ve bu duruma çözüm olarak hisselerini satmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durumun tam tersi olarak, iktidara yakın olan gazetelerin ise siyasi baskılar ile kendilerine büyük reklam gelirleri elde ettiği yine aynı raporda gözler önüne serilmektedir (Kurban ve Sözeri, 2012: 31).

Küreselleşmenin ardından emek piyasalarının esnekleşme eğilimi ile birlikte güvencesiz hale gelen emek biçimleri, klasik anlamda tartışılmalı sınıflar kavramları ile açıklanırken tam olarak karşılığını bulamaz hale gelmiştir. Küreselleşen dünyada ekonomik krizlerin de küresel anlamda toplumun her kesiminden hissedilmesi, farklı coğrafyalardan, farklı sosyo ekonomik konumlardan birçok kesimin toplumsal hareketlerinin görünür kılınmasına neden olmuştur. Beyaz yakalıların, hizmet sektörünün yükselişi ile birlikte emek piyasasındaki konumları daha çok tartışılmış ve nitelikli işgücünden oluşan beyaz yakalılar da geleneksel işçi sınıfının kaygılarını taşıyor hale gelmişlerdir. Geleceğe dair umutsuz ve kaygılı olan bu kesimi, burjuva ya da orta sınıf kavramları ile tanımlamak dışında, güvencesizlik ve belirsizlik içinde yaşamaya çalışan topluluk tabiri ile tanımlamaya çalışan prekarya, sayıları gittikçe artan, beşeri sermayesi ile farkını ortaya koyan bu kesimi tanımlamak ve sorunlarını göz önüne sermek adına önemli bir kavramdır. Sanayi toplumunun bilgi toplumuna evrilmesi ile birlikte iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve karlı bir iş koluna dönüşmesinin neticesinde gazeteciler de giderek prekerleşen emekleri ile prekarya kavramı altında incelenebilir ve gün geçtikçe yeni gelişmeler ışığında farklı sorunsallarla üzerinde durulması gereken bir alanı ifade edebilmektedirler.

Kaynakça

- Braverman, H. (1974) *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century*, New York: Monthly Review Press.
- Bora, T., Erdoğan, N., Üstün, İ. ve Bora A. (2010) *Boşuna Mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulunmaz, B. (2011) “Holdingleşme Ekseninde Türk Medyasında Tekelleşme Sorunu”, *Öneri Dergisi*, 9, 36, 237-246.
- Chomsky, N. (2013) *Occupy / İşgal Et.* (çev. O. Akinhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Clark, T. N. ve Lipset, S. M. (2007) “Toplumsal sınıflar ölüyor mu?”, Erbaş, H. (der.) *Fark/Kimlik Sınıf*, Ankara: Epos Yayınevi, 75-86.
- Çiğ, E. ve Çiğ, Ü. (2015) “Gazetecilik Emeğinin Prekarizasyonu: Yeni Medya Çağında Habercilik Etiğini Tartışmak”, *İş Ahlakı Dergisi*, 8, 197-232.
- ÇSGB, (2016) *Çalışma Hayatı İstatistikleri*, <https://www.csgb.gov.tr/media/7516/2016-%C3%A7ali%C5%9Fma-hayati-%C4%B0stat%C4%B0st%C4%B0kler%C4%B0.pdf> adresinden erişildi. (E.T: 01.02.2018)
- ÇSGB (2018). İşçi ve Sendfika Üye Sayıları. [https://www.csgb.gov.tr/home/contents/istatistikler/iscisendikauesayilari/\(E.T: 10.05.2018\)](https://www.csgb.gov.tr/home/contents/istatistikler/iscisendikauesayilari/(E.T: 10.05.2018))
- FES - Friedrich E.S. (1998) *Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma Hareketleri ve Beklenen Etkiler*, İstanbul: Çözüm Reklam.
- Fraser, P. (2013) “The Precariat: A Class or A Condition?”, *New Labor Forum*, 22, 2, 11-14.
- Frey, C. B. ve Osborne M. A. (2013) *The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation*. http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf,
- Fuchs, C. (2011) “Cognitive Capitalism Or Informational Capitalism? The Role Of Class In The Informational Economy”, Peter, M. A. (der.) *Cognitive Capitalism*, New York: Peter Lang.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2015) *İmparatorluk* (çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karacaoğlu, K ve Yörük, D. (2012) “Çalışanların Nepotizm ve Örgütsel Adalet Algılamaları: Orta Doğu Anadolu Bölgesinde Bir Aile İşletmesi Uygulaması”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14, 3, 43-64.
- Karahisar, T. (2008) “Türkiye’de Gazetecilerin Sendikalaşma Sorunları”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 33, 83-102.
- Kaya, R. (1999) “Medya, Toplum, Siyaset”, Alemdar, K. (der.) *Medya Gücü Ve Demokratik Kurumlar*, İstanbul: Alfa.
- Keten, E. T. (2015) *Neoliberal Hegemonya Döneminde Medyada Emek Ve Sendikal Örgütlenme*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kurban, D. ve Sözeri, C. (2012) *İktidar Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller*, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Öztürk, Ş. (2017) “Türkiye’de Gazetecilerin Çalışma Sorunları”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 1, 89-111.
- Sabuncuoğlu, B. (2016) “Global dünyada değişen basın ve gazetecilik”, *Global Media Journal TR Edition*, 6, 12, 587-600.
- Seçkin, G. (2010) “2000 Yılında Türkiye’de Gazetecilerin Ekonomik ve Sosyal Statüsü”, *Global Media Journal*, 1, 1, 48-109.
- Sözeri, C. ve Güney, Z. (2011) *Türkiyede Medyanın Ekonomi Politiji Sektör Analizi*, İstanbul: Tesev Yayınları.

Standing, G. (2015) *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf* (çev. E. Bulut), İstanbul: İletişim Yayınları.

Uçak, O. (2011) "Medyada fikir işçilerine tanınan haklar süreci ve karşılaştırmalı uygulama örnekleri", *III. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kocaeli: Petrol-İş Yayınları, 383-400.

Vatansever, A. (2013) "Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 1, 1-20.

Yel, Ş. Y. (2014) "Neoliberalizm Ve Küreselleşme Ekseninde Beyaz Yakalı Emeğin Dönüşümü Nazilli'de Özel Dershanelerde Çalışan Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma", yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi.

Yılmaz, Y. (2015) *Türkiye'de Gazetecilik Mesleği*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yurtsever, H. (2016) *Orta Sınıf Efsanesi*, İstanbul: Yordam Yayınevi.